ਅਧਿਆਇ 1 CLASS 6th

ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ
(KNOWING OUR NUMBERS)

ਅਭਿਆਸ 1.1

(1) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ।

(a) 30900, 30594, 30945, 30495

(b) 10092, 10029, 10209, 10920

ਹੱਲ - (a) ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 30495

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 30945

(b) ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 10029

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 10920

(2) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

(a) 6089, 6098, 5231, 3953.

(b) 49905, 6073, 58904, 7392.

(c) 9801, 25751, 36501, 38802.

ਹੱਲ - (a) ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ:

3953, 5231, 6089, 6098

(b) ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ:

6073, 7392, 49905, 58904

(c) ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ:

9801, 25751, 36501, 38802.

(3) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

(a) 75003, 20051, 7600, 60632.

(b) 2934, 3834, 667, 3289

(c) 1971, 45321, 88715, 92547

Date:
Page No.

ਹੱਲ :- (a) ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਘਟਦਾ ਕ੍ਰਮ :
75003, 60632, 20051, 7600

(b) ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਘਟਦਾ ਕ੍ਰਮ :
3289, 2134, 2834, 667

(c) ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਘਟਦਾ ਕ੍ਰਮ :
92547, 88715, 45321, 1971

(4) ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅੰਕ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾਏ 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ।

(a) 6, 4, 3, 2 (b) 9, 7, 0, 3
(c) 5, 4, 0, 3 (d) 3, 2, 7, 1.

ਹੱਲ :- (a) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 6432
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 2346

(b) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 9730
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 3079

(c) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 5430
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 3045

(d) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 7321
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 1237

(5) ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਅੰਕ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾ ਕੇ 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ।

(a) 2, 3, 7 (b) 5, 0, 3 (c) 2, 3, 0
(d) 1, 3, 4 (e) 2, 0, 8 (f) 1, 2, 3

Date:
Page No.

ਉੱਤਰ - (a) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 7732
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 2237

(b) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 5530
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 3005

(c) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 3320
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 2003

(d) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 4431
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 1134

(e) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 8852
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 2258

(f) 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 3321
4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 1123

(6) ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਸਾਰਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਖੋ।

(a) 638975 (b) 84321 (c) 29061058 (d) 60003608

ਉੱਤਰ -

	ਕਰੋੜ		ਲੱਖ		ਹਜ਼ਾਰ		ਇਕਾਈ		
	ਦਸ ਕਰੋੜ	ਕਰੋੜ	ਦਸ ਲੱਖ	ਲੱਖ	ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ	ਹਜ਼ਾਰ	ਸੈਂਕੜਾ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
(a)				6	3	8	9	7	5
(b)					8	4	3	2	1
(c)		2	9	0	6	1	0	5	8
(d)		6	0	0	0	3	6	0	8

(a) ਛੇ ਲੱਖ ਅਠੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਨੌ ਸੌ ਪਚੱਤਰ

(b) ਤਰਾਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇੱਕੀ

(c) ਦੋ ਕਰੋੜ ਨੱਬੇ ਲੱਖ ਇਕਾਹਠ ਹਜ਼ਾਰ ਅਠਵੰਜਾ

(d) ਛੇ ਕਰੋੜ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਛੇ ਸੌ ਅੱਠ

(7) ਉਚਿਤ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਅਰਧ ਵਿਰਾਮ (,) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ।

(a) 98606873 (b) 7635172 (c) 89700057

(d) 89322602 (e) 4503217 (f) 90032045

ਹੱਲ → (a) 9, 86, 06, 873

ਨੌ ਕਰੋੜ ਛਿਆਸੀ ਲੱਖ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਅੱਠ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰ

(b) 76, 35, 172

ਛਿਹੱਤਰ ਲੱਖ ਪੈਂਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਕ ਸੌ ਬਹੱਤਰ

(c) 8, 97, 00, 057

ਅੱਠ ਕਰੋੜ ਸਤਾਨਵੇਂ ਲੱਖ ਸਤਵੰਜਾ

(d) 8, 93, 22, 602

ਅੱਠ ਕਰੋੜ ਤਰਾਨਵੇਂ ਲੱਖ ਬਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਛੇ ਸੌ ਦੋ

(e) 45, 03, 217

ਪੰਤਾਲੀ ਲੱਖ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਰਾਂ

(f) 9, 00, 32, 045

ਨੌ ਕਰੋੜ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਤਾਲੀ

(8) ਉਚਿਤ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਅਲਪ ਵਿਰਾਮ (,) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਖਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ।

(a) 89832081 (b) 6543374 (c) 88976306

(d) 9860001 (e) 90032045 (f) 4503217

ਹੱਲ → (a) 89, 832, 081

ਉਨਾਨਵੇਂ ਮਿਲੀਅਨ ਅੱਠ ਸੌ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕਆਸੀ

(b) 6, 543, 374

ਛੇ ਮਿਲੀਅਨ ਪੰਜ ਸੌ ਤਰਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੁਹੱਤਰ

(c) 88, 976, 306

ਅਠਾਸੀ ਮਿਲੀਅਨ ਨੌ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੇ

(d) 9, 860, 001

ਨੌ ਮਿਲੀਅਨ ਅੱਠ ਸੌ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਕ

(e) 90, 032, 045

ਨੱਬੇ ਮਿਲੀਅਨ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਤਾਲੀ

(f) 4, 503, 217

ਚਾਰ ਮਿਲੀਅਨ ਪੰਜ ਸੌ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਰਾਂ

(9) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

(a) ਸੱਤ ਲੱਖ ਚੁਰੰਜਾ ਹਜ਼ਾਰ

7, 54, 000

(b) ਨੌ ਕਰੋੜ ਤਰਵੰਜਾ ਲੱਖ ਚੁਹੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਤੇਈ

9, 53, 74, 523.

Date:
Page No.

(c) ਛੇ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਪੱਚੀ
647, 525

(d) ਬਹੱਤਰ ਮਿਲੀਅਨ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਕ ਸੌ ਬਾਰਾਂ
72, 332, 112

(e) ਅਠਵੰਜਾ ਮਿਲੀਅਨ ਚਾਰ ਸੌ ਤੇਈ ਹਜ਼ਾਰ, ਦੋ ਸੌ ਦੋ
58, 423, 202

(f) ਤੇਈ ਲੱਖ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦਸ
23, 30, 010

(10) ਅੱਠ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਹਨ?

ਹੱਲ :- ਅੱਠ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 99999999
ਸੱਤ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 9999999

$$\begin{array}{r} 99999999 \\ -\ 9999999 \\ \hline 90000000 \end{array}$$

ਅੱਠ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ = 90000000

(11) ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

(a) ਇੱਕ ਲੱਖ = ਦਸ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ
(b) ਇੱਕ ਮਿਲੀਅਨ = ਦਸ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ
(c) ਇੱਕ ਕਰੋੜ = ਦਸ ਦਸ ਲੱਖ
(d) ਇੱਕ ਕਰੋੜ = ਦਸ ਮਿਲੀਅਨ
(e) ਇੱਕ ਮਿਲੀਅਨ = ਦਸ ਲੱਖ

ਅਭਿਆਸ 1.2

(1) ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਮਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲੋ।

(a) 5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨੂੰ ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ

ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈਕਟੋਮੀਟਰ ਡੈਕਾਮੀਟਰ ਮੀਟਰ ਡੈਸੀਮੀਟਰ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਮਿਲੀਮੀਟਰ

×10 ×10 ×10

5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ = 5×10×10×10 ਮੀਟਰ = 5000 ਮੀਟਰ

(b) 35 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨੂੰ ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ

35 ਕਿਲੋਮੀਟਰ = 35×10×10×10 ਮੀਟਰ = 35000 ਮੀਟਰ

(c) 2000 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ

ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈਕਟੋਗ੍ਰਾਮ ਡੈਕਾਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਡੈਸੀਗ੍ਰਾਮ ਸੈਂਟੀਗ੍ਰਾਮ ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ

÷10 ÷10 ÷10

2000 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ = $\frac{2000}{10\times10\times10}$ ਗ੍ਰਾਮ = 2 ਗ੍ਰਾਮ

(d) 500 ਡੈਸੀਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ

500 ਡੈਸੀਗ੍ਰਾਮ = $\frac{500}{10}$ ਗ੍ਰਾਮ = 50 ਗ੍ਰਾਮ

(e) 2000 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਨੂੰ ਲਿਟਰ ਵਿੱਚ

ਕਿਲੋਲਿਟਰ ਹੈਕਟੋਲਿਟਰ ਡੈਕਾਲਿਟਰ ਲਿਟਰ ਡੈਸੀਲਿਟਰ ਸੈਂਟੀਲਿਟਰ ਮਿਲੀਲਿਟਰ

÷10 ÷10 ÷10

2000 ਮਿਲੀਲਿਟਰ = $\frac{2000}{1000}$ ਲਿਟਰ = 2 ਲਿਟਰ

(f) 12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨੂੰ ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ

12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ = 12×10×10×10 ਮੀਟਰ = 12000 ਮੀਟਰ

Date:
Page No

(2) ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ 6317 ਵੋਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨੇੜਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ 3761 ਵੋਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਸਫਲ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਫ਼ਰਕ ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ?

ਹੱਲ :- ਵੋਟਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ = 6317 − 3761

```
  (5)(12)(11)
   6 3 1 7
 − 3 7 6 1
 ---------
   2 5 5 6
```

= 2556

(3) ਇੱਕ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਰਸਾਲਾ ਜੋ ਕਿ 20 ਤਰੀਖ ਨੂੰ ਛਪਦਾ ਹੈ, ਦੇ 37 ਪੰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ 23791 ਕਾਪੀਆਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਹੋਈ। ਦੱਸੋ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਪੰਨੇ ਛਾਪੇ ਗਏ।

ਹੱਲ :- 1 ਕਾਪੀ ਦੇ ਪੰਨੇ = 37

23791 ਕਾਪੀਆਂ ਦੇ ਪੰਨੇ = 37 × 23791

```
   23791
    × 37
 -------
  166537
  71373×
 -------
  880267
```

= 880267

(4) ਇੱਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਕੋਲ 37 ਰਿਮ ਹਨ। ਇੱਕ ਰਿਮ ਵਿੱਚ 480 ਸ਼ੀਟਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਕਈ ਦਸਤੇ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਸਤੇ ਵਿੱਚ 24 ਸ਼ੀਟਾਂ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਦਸਤੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹੱਲ

Date:
Page No.

ਹੱਲ:- 37 ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 37 × 480

= 17760

$$\begin{array}{r} 480 \\ \times\ 37 \\ \hline 3360 \\ 1440\times \\ \hline 17760 \end{array}$$

24 ਸੀਟਾਂ ਵਾਲੇ ਬਸਤਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 17760 ÷ 24

= 740

24)17760(740
168
96
96
00
0
×

ਬਸਤਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 740

(5) ਦੀਪਕ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ 250 ਮਿ.ਲੀ. ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਗਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਰਤਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਗਲਾਸ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੱਕ ਭਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੱਲ 5 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ~~ਕੁੱਲ~~ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ?

ਹੱਲ → ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ ਦੁੱਧ = 5 ਲੀਟਰ

= 5 × 1000 ਮਿਲੀਲੀਟਰ

= 5000 ਮਿਲੀਲੀਟਰ

1 ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਦੁੱਧ = 250 ਮਿ.ਲੀ.

ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 5000 ÷ 250

= 20

250)5000(20
500
00
0

ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 20.

Date:
Page No.

(6) ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ 20 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਵਾਲੀਆਂ 2,00,000 ਗੋਲੀਆਂ ਹਨ। ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਭਾਰ ਕੀ ਹੈ?

ਹੱਲ → 1 ਗੋਲੀ ਦਾ ਭਾਰ = 20 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ

2,00,000 ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਭਾਰ = 20 × 200000 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ

$= \frac{20 \times 200000}{1000 \times 1000}$ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

$= \frac{4000000}{1000000}$ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

= 4 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

(7) ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੇਤਾ ਨੇ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੋ ਲੱਖ ਪਚਾਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕਾਨਵੇਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜੂਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਚਾਰ ਲੱਖ ਸੱਤ ਸੌ ਅਠਾਹਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਦੋਨੋਂ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀ ਵਿਕਰੀ ਹੋਈ?

ਹੱਲ :- ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਕਰੀ = 285091

ਜੂਨ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਕਰੀ = 400768

ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਵਿਕਰੀ = 285091 + 400768

= 685859

```
    (1)
  285091
+ 400768
  ------
  685859
```

Date:
Page No.

(8) ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕ੍ਰਿਕੇਟ ਖਿਡਾਰੀ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ 6978 ਦੌੜਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ 10,000 ਦੌੜਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ, ਚਾਹੀਦੀਆਂ ?

ਹੱਲ → ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਦੌੜਾਂ = 6978

ਮਿੱਥਿਆ ਗਿਆ ਟੀਚਾ = 10000

ਹੋਰ ਦੌੜਾਂ ਦੀ ਜਰੂਰਤ = 10000 − 6978

$$\begin{array}{r} 10000 \\ -\ 6978 \\ \hline 3022 \end{array}$$

= 3022

(9) ਮਹਿੰਦਰ ਕੋਲ ₹ 78592 ਹਨ। ਉਸਨੇ ₹ 1234 ਵਾਲੇ 39 ਰੇਡੀਓ ਸੈੱਟ ਦਾ ਆਰਡਰ ਦਿੱਤਾ। ਰੇਡੀਓ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀ ਰਾਸ਼ੀ ਬਾਕੀ ਬਚੇਗੀ?

ਹੱਲ → 1 ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਕੀਮਤ = ₹ 1234

39 ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਕੀਮਤ = ₹ 1234 × 39

$$\begin{array}{r} 1234 \\ \times\ 39 \\ \hline 11106 \\ 3702\times \\ \hline 48126 \end{array}$$

= ₹ 48126

ਕੋਲ ਰਾਸ਼ੀ = ₹ 78592

ਖਰਚੀ ਰਾਸ਼ੀ = ₹ 48126

Date:
Page No.

ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਰਾਸ਼ੀ = ₹ 78592 − ₹ 48126

```
  78592
− 48126
-------
  30466
```

= ₹ 30466

ਬਾਕੀ ਰਾਸ਼ੀ = ₹ 30466

(10) ਇੱਕ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ 3 ਲਿਟਰ 650 ਮਿ.ਲੀ. ਦਹੀਂ ਹੈ। 25 ਮਿ.ਲੀ. ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਗਿਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਭਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਹੱਲ: ਦਹੀਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮਾਤਰਾ = 3 ਲਿਟਰ 650 ਮਿ.ਲੀ.
= 3000 + 650 ਮਿ.ਲੀ.
= 3650 ਮਿ.ਲੀ.

ਗਿਲਾਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ = 25 ਮਿ.ਲੀ.

ਗਿਲਾਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 3650 ÷ 25

```
25)3650(146
   25
   ---
   115
   100
   ---
    150
    150
    ---
     x
```

= 146

ਅਭਿਆਸ 1.3

① ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ।

(a) 837 + 987

ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਕਰਨ ਤੇ

$$\begin{array}{r} 800 \\ +1000 \\ \hline 1800 \end{array}$$

ਉੱਤਰ = 1800

(b) 783 − 427

ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਕਰਨ ਤੇ

$$\begin{array}{r} 800 \\ -400 \\ \hline 400 \end{array}$$

ਉੱਤਰ = 400

(c) 1391 + 2783

ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਕਰਨ ਤੇ

$$\begin{array}{r} 1000 \\ +3000 \\ \hline 4000 \end{array}$$

ਉੱਤਰ = 4000

(d) 28292 − 21496

ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਕਰਨ ਤੇ

$$\begin{array}{r} 30000 \\ -20000 \\ \hline 10000 \end{array}$$

ਉੱਤਰ = 10000

② ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਗੁਣਨਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ।

(a) 898 × 785

ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਕਰਨ ਤੇ

$$\begin{array}{r} 900 \\ \times 800 \\ \hline 000 \\ 000\times \\ 7200\times\times \\ \hline 720000 \end{array}$$

720000

(b) 9 × 795

9 ਦਾ ਦਹਾਈ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 10

795 ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 800

ਉੱਤਰ = 8000

```
   800
  × 10
  ----
   000
  800×
  ----
  8000
```

(c) 87 × 317

87 ਦਾ ਦਹਾਈ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 90

317 ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 300

ਉੱਤਰ = 27000

```
   300
  × 90
  ----
   000
 2700×
 -----
 27000
```

(d) 9250 × 29

9250 ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 9000

29 ਦਾ ਦਹਾਈ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 30

ਉੱਤਰ = 270000

```
   9000
   × 30
  -----
   0000
 27000×
 ------
 270000
```

(3) ਨੇੜੇ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਜੋੜ ਪਤਾ ਕਰੋ।

(a) 439 + 334 + 4317

439 ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 400

434 ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 300

4317 ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 4300

ਉੱਤਰ = 5000

```
   400
 + 300
  4300
  ----
  5000
```

Date:
Page No.

(b) 108734 − 47599

108734 ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 108700

47599 ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ = 47600

$$\begin{array}{r} 108700 \\ -\ 47600 \\ \hline 61100 \end{array}$$

ਉੱਤਰ = 61100

(4) ਦਹਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ

(a) 439 + 334 + 4317

ਦਹਾਈ ਅੰਕ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਤੇ

$$\begin{array}{r} 440 \\ +\ 330 \\ 4320 \\ \hline 5090 \end{array}$$

ਉੱਤਰ = 5090

(b) 108734 − 47599

ਦਹਾਈ ਅੰਕ ਤੱਕ ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਤੇ

$$\begin{array}{r} 108730 \\ -\ 47600 \\ \hline 61130 \end{array}$$

ਉੱਤਰ = 61130

ਅਭਿਆਸ 1.4

① ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਨ ਨੂੰ ਸਰਲ ਕਰੋ :-

(a) 13×104

ਹੱਲ → (a) $13 \times 104 = 13 \times (100 + 4)$

$= 13 \times 100 + 13 \times 4$

$= 1300 + 52$

$= 1352$

$$\begin{array}{r} 1300 \\ +\ \ 52 \\ \hline 1352 \end{array}$$

(b) 102×105

ਹੱਲ → $102 \times 105 = 102 \times (100 + 5)$

$= 102 \times 100 + 102 \times 5$

$= 10200 + 510$

$= 10710$

$$\begin{array}{r} 10200 \\ +\ 510 \\ \hline 10710 \end{array}$$

(c) 6×107

ਹੱਲ → $6 \times 107 = 6 \times (100 + 7)$

$= 6 \times 100 + 6 \times 7$

$= 600 + 42$

$= 642$

$$\begin{array}{r} 600 \\ +\ 42 \\ \hline 642 \end{array}$$

(d) $16 \times 106 = 16 \times (100 + 6)$

$= 16 \times 100 + 16 \times 6$

$= 1600 + 96$

$= 1696$

$$\begin{array}{r} 1600 \\ +\ 96 \\ \hline 1696 \end{array}$$

(e) $201 \times 205 = 201 \times (200 + 5)$

$= 201 \times 200 + 201 \times 5$

$= 40200 + 1005$

$= 41205$

$$\begin{array}{r} 40200 \\ 1005 \\ \hline 41205 \end{array}$$

(f) $22 \times 102 = 22 \times (100 + 2)$

$= 22 \times 100 + 22 \times 2$

$= 2200 + 44$

$= 2244$

$$\begin{array}{r} 2200 \\ +\ 44 \\ \hline 2244 \end{array}$$

(g) $6 \times (4 + 3) = 6 \times 4 + 6 \times 3$

$= 24 + 18$

$= 42$

$$\begin{array}{r} 24 \\ +\ 18 \\ \hline 42 \end{array}$$

(h) $(17 - 9) \times 3$

हल :- $(17 - 9) \times 3 = 17 \times 3 - 9 \times 3$

$= 51 - 27$

$= 24$

$$\begin{array}{r} 51 \\ -\ 27 \\ \hline 24 \end{array}$$

(i) $(20 + 4) \div 2$

हल → $(20 + 4) \div 2 = 24 \div 2$

$= 12$

$$\begin{array}{r} 2\overline{)24}(12 \\ 2 \\ \hline 04 \\ 4 \\ \hline \times \end{array}$$

ਰੋਮਨ ਸੰਖਿਆ ਅੰਕ

ਰੋਮਨ ਸੰਕੇਤ	I	V	X	L	C	D	M
ਹਿੰਦੂ ਅਰਬੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ	1	5	10	50	100	500	1000

ਅਭਿਆਸ 1.5

1) ਹੇਠ ਦਿੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਅਰਥਹੀਣ ਹਨ?

(a)(i) IC

ਹੱਲ → ਇਹ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ I ਨੂੰ ਸਿਰਫ V ਅਤੇ X ਵਿੱਚੋਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(b)(ii) VD

ਇਹ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ V ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

(c)(iii) XCVII

ਇਹ ਅਰਥਹੀਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਹੈ

XCVII = 100 − 10 + 7 = 97

(d)(iv) IVC

ਇਹ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ V ਅਤੇ I ਨੂੰ C ਵਿੱਚੋਂ ਘਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(e)(v) XM

ਇਹ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ X ਨੂੰ ਸਿਰਫ L ਅਤੇ C ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

② ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਰੋਮਨ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਅਰਬੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ।

(a) XXV

ਉੱਤਰ → XXV = 10 + 10 + 5 = 25

(b) XLV

ਉੱਤਰ → XLV = 50 − 10 + 5 = 45

(c) LXXIX

ਉੱਤਰ → LXXIX = 50 + 10 + 10 + 9 = 79

(d) XCIX

ਉੱਤਰ :- XCIX = 100 − 10 + 9 = 99

(e) CLXIV

ਉੱਤਰ :- CLXIV = 100 + 50 + 10 + 4 = 164

(f) DCLXII

ਉੱਤਰ :- DCLXII = 500 + 100 + 50 + 10 + 2 = 662

(g) DLXIX

ਉੱਤਰ :- DLXIX = 500 + 50 + 10 + 9 = 569

(h) DCCLXVI

ਉੱਤਰ :- DCCLXVI = 500 + 200 + 50 + 10 + 5 + 1 = 766

(i) CDXXXVIII

ਉੱਤਰ :- CDXXXVIII = 500 − 100 + 10 + 10 + 10 + 5 + 1 + 1 + 1 = 438

(j) MCCXLVI

ਉੱਤਰ :- MCCXLVI = 1000 + 100 + 100 + 50 − 10 + 5 + 1 = 1246

(3) ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਮਨ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ।

(a) 29

ਹੱਲ → 29 = 20 + 9 = XXIX

(b) 63

ਹੱਲ → 63 = 50 + 10 + 3 = LXIII

(c) 94

ਹੱਲ → 94 = 100 − 10 + 4 = XCIV

(d) 99

ਹੱਲ :− 99 = 100 − 10 + 9 = XCIX

(e) 156

ਹੱਲ :− 156 = 100 + 50 + 5 + 1 = CLVI

(f) 293

ਹੱਲ :− 293 = 100 + 100 + 90 + 3 = CCXCIII

(g) 472

ਹੱਲ :− 472 = 400 + 50 + 20 + 2 = CDLXXII

(h) 638

ਹੱਲ :− 638 = 500 + 100 + 30 + 5 + 3 = DCXXXVIII

(i) 1458

ਹੱਲ :− 1458 = 1000 + 400 + 50 + 5 + 3 = MCDLVIII

(j) 948

ਹੱਲ :− 948 = 900 + 40 + 5 + 3 = CMXLVIII

(k)

(k) 199

उत्तर :- 199 = 100 + 90 + 9 = CXCIX

(l) 499

उत्तर :- 499 = 400 + 90 + 9 = CDXCIX

(m) 699

उत्तर :- 699 = 500 + 100 + 90 + 9 = DCXCIX

(n) 299

उत्तर :- 299 = 100 + 100 + 90 + 9 = CCXCIX

(o) 999

उत्तर :- 999 = 900 + 90 + 9 = CMXCIX

(p) 1000

उत्तर :- 1000 = M